

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของการศึกษา

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินธุรกิจได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากที่เดิมนั้นการดำเนินธุรกิจเป็นการดำเนินธุรกิจโดยบุคคลธรรมดาหรือกลุ่มบุคคลที่รวมกลุ่มกันทางการค้าซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่มาก ภายหลังมาเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลซึ่งมีขนาดองค์กรที่ใหญ่กว่าเดิมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศหรือเศรษฐกิจโลกนั้นได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เพื่อให้มีการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วดังกล่าว การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมักจะกระทำในรูปของนิติบุคคลแทบทั้งสิ้น และการดำเนินธุรกิจในรูปนิติบุคคลนั้นก็เป็นที่ยอมรับกันว่า การดำเนินหรือการประกอบธุรกิจของนิติบุคคลสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ได้ หากนิติบุคคลได้ก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ ขึ้น และย่อมเป็นธรรมดาที่ค่าความเสียหายที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำขึ้นนั้นส่วนใหญ่แล้วจะมีจำนวนมากกว่าค่าความเสียหายที่บุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำ และนอกจากผู้เสียหายโดยตรงที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของนิติบุคคลแล้ว สังคมก็ย่อมได้รับผลกระทบต่อความเสียหายนั้นๆ เช่นเดียวกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการยับยั้ง ป้องกัน บรรเทา ตลอดจนแก้ไขการกระทำผิดของนิติบุคคล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดความผิดและโทษของนิติบุคคลในทางอาญาขึ้น ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อสังคมโดยรวม ตลอดจนความเสียหายต่อสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศหรืออย่างน้อยเพื่อให้สังคมและเศรษฐกิจของประเทศได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำใดๆ ของนิติบุคคลน้อยที่สุด

สำหรับการกำหนดความผิดและโทษของนิติบุคคลในกฎหมายของไทยนั้นเริ่มแรกได้มีการกำหนดความรับผิดของนิติบุคคลไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ซึ่งนับได้ว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นประมวลกฎหมายสมัยใหม่ (Modern Law) ฉบับแรกของไทย¹ และได้บัญญัติไว้ในส่วนที่ 11 ว่าด้วยความผิดอันเกี่ยวแก่ห้างหุ้นส่วนบริษัทสมาคมและมูลนิธิ มาตรา 341 ถึงมาตรา 370 ซึ่งในส่วนที่ 11 นี้เป็นส่วนที่มีการตราขึ้นใหม่โดยพระราชบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา พระพุทธศักราช 2468² ในส่วนความผิดของนิติบุคคลที่บัญญัติอยู่ในส่วนที่ 11 ดังกล่าวได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้กระทำความผิด

¹ หนุ่ยต แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548) น. 14.

² เพิ่งอ้าง, น. 520-524.

จะต้องเป็นนิติบุคคลเท่านั้น เช่น มาตรา 344 กล่าวไว้ชัดเจนว่า “ผู้ใดเป็นกรรมการ ผู้จัดการ ผู้ถือหุ้น หรือ สมาชิกในห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมหรือมูลนิธิก็ดี ด้วยเจตนาจะฉ้อโกง บังอาจทำลาย เปลี่ยนแปลงตัดทอน หรือปลอมสมุด....” หรือในมาตรา 347 ถึงมาตรา 352 ที่บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “ถ้าบริษัท จำกัดใด.....” หรือแม้แต่ในมาตรา 366 ก็ใช้คำว่า “สมาคมใด.....” ซึ่ง จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัตินี้จะต้องเป็นนิติบุคคลเท่านั้น ซึ่งการเขียน กฎหมายดังกล่าวมีความชัดเจนและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายและทำให้ผู้ใช้กฎหมาย สามารถใช้กฎหมายได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ นอกจากนี้จะมีบัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นนิติบุคคลเท่านั้นก็ยิ่งจะเห็นได้ว่าการโทษที่ใช้สำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้นมีแต่โทษปรับซึ่งเป็นโทษที่สามารถบังคับกับนิติบุคคลได้จริง

ต่อมาได้มีการปรับปรุงกฎหมายอาญาเนื่องจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ ได้มีการ ประกาศใช้มานานแล้วและได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวหลายแห่งกระจายกันอยู่จึงได้เวลา ที่จะต้องสะสางกฎหมายดังกล่าวและนำเข้ารูปเป็นประมวลกฎหมายอาญาในฉบับเดียวกัน ดังนั้นจึงมีการ ยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และได้มีการใช้ประมวลกฎหมายอาญาโดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499³ แทน ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้เริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500

ในประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติที่บัญญัติความผิดอันเกี่ยวกับ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ เจกเช่นเดียวกับที่เคยบัญญัติไว้ เป็นส่วนที่ 11 ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ แต่ส่วนของความผิดอันเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิได้มีการบัญญัติแยกออกมาอยู่ในพระราชบัญญัติกำหนด ความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499⁴ ซึ่ง เหตุผลที่ต้องบัญญัติความผิดของนิติบุคคลดังกล่าวออกมาเป็นพระราชบัญญัตินี้เนื่องจากในกฎหมายของ ต่างประเทศไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติความผิดอันเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิไว้ในประมวลกฎหมายอาญาจึงเห็นสมควรที่จะบัญญัติความผิดของนิติ บุคคลดังกล่าวให้เป็นพระราชบัญญัติฉบับหนึ่งต่างหาก ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการบัญญัติคำที่ แสดงความหมายไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้กระทำความผิดจะเป็นบุคคลใดได้บ้าง เช่น ในมาตรา 7 ถึงมาตรา 25 บัญญัติว่า “บริษัทจำกัดใด.....” ในมาตรา 26 ถึงมาตรา 29 บัญญัติว่า “กรรมการใดของบริษัทจำกัด.....” ในมาตรา 32 ถึงมาตรา 37 บัญญัติว่า “ผู้ชำระบัญชีใดของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือ บริษัทจำกัด” เป็นต้น บทบัญญัติเหล่านี้ทำให้ผู้ใช้กฎหมายไม่ต้องพบเจอปัญหาในการตีความ

³ ราชกิจจานุเบกษา 2499/95/1พ/15 พฤศจิกายน 2499

⁴ ราชกิจจานุเบกษา 2499/95/172พ/15 พฤศจิกายน 2499

กฎหมายและสามารถนำกฎหมายดังกล่าวไปใช้ได้สมดังเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย และโทษที่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หากผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลก็จะเห็นได้ว่า มีเฉพาะโทษปรับซึ่งไม่มีปัญหาในการปรับใช้กับนิติบุคคลแต่ประการใด หากเป็นผู้ชำระบัญชี ผู้ถือหุ้นของนิติบุคคลก็อาจจะมีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับซึ่งก็ไม่มีปัญหาในการบังคับใช้โทษดังกล่าวแต่อย่างใดเช่นกัน

เนื่องจากการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นมีมากมายและไม่จำกัดแต่เฉพาะความผิดที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนั้นจึงทำให้มีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายเพราะการกระทำความผิดของนิติบุคคลที่เข้าลักษณะเป็นการกระทำที่เป็นความผิดตามที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น นอกจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนั้นมักจะบัญญัติฐานของผู้กระทำความผิดโดยใช้คำว่า “ผู้ใด....” ไม่ได้มีการกำหนดฐานะของผู้กระทำความผิดไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้กระทำเป็นนิติบุคคลดังเช่นในบทบัญญัติที่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัท จำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายดังกล่าวว่า ผู้กระทำความผิดในความผิดฐานดังกล่าวจะหมายรวมถึงผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลด้วยหรือไม่ซึ่งเหตุดังกล่าวมีผลต่อการตีความและใช้กฎหมายเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้สิ่งที่พบเจอและเห็นว่าเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือ ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดอาญาที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นความผิดทั่วไป เช่น ความผิดต่อทรัพย์ ความผิดต่อชีวิต หรือความผิดต่อร่างกาย เป็นต้น ในประมวลกฎหมายอาญากลับไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงความรับผิดและโทษของนิติบุคคลไว้เป็นการเฉพาะเจาะจงเช่นเดียวกันกับการบัญญัติความผิดและโทษของนิติบุคคลไว้ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีผลทำให้บทบัญญัติที่กำหนดความผิดและโทษในบางบทบัญญัติมีความไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กำหนดความรับผิดและโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล

ในทางปฏิบัติของศาลไทยได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยใช้วิธีการตีความกฎหมาย โดยศาลได้ตีความคำว่า “ผู้ใด” ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาให้หมายความรวมถึงนิติบุคคลด้วย และศาลมักจะลงโทษนิติบุคคลเฉพาะฐานความผิดที่ศาลเห็นว่านิติบุคคลสามารถกระทำได้เช่นเดียวกันกับบุคคลธรรมดาดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับซึ่งจะได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 ซึ่งคำพิพากษาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 จะเห็นได้ว่ามิได้จำกัดเฉพาะแต่ความรับผิดที่นิติบุคคลได้กระทำโดยเจตนาเท่านั้นแต่รวมถึงคำพิพากษาที่ศาลตัดสินให้นิติบุคคลมีความผิดในความผิดที่ได้กระทำไปโดยประมาทดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537⁵ ด้วย

⁵ โปรดดูรายละเอียดคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 ปรากฏอยู่ในภาคผนวกท้ายเล่ม

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเน้นศึกษาถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยจะทำการศึกษาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลซึ่งจะกล่าวโดยเฉพาะความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

ก. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา

แต่เดิมนั้นเคยมีปัญหาถกเถียงกันว่า นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาหรือไม่เนื่องจากในประมวลกฎหมายอาญามีได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนเหมือนกันกับในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายอาญาของไทยเพียงบัญญัติฐานะของผู้กระทำความผิดว่า “ผู้ใด” เท่านั้น ซึ่งคำว่า “ผู้ใด” ดังกล่าวอาจหมายถึงบุคคลธรรมดาเท่านั้นหรืออาจหมายถึงบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลก็ได้ แต่หากได้พิจารณาโดยภาพรวมของบทบัญญัติต่างๆ ในประมวลกฎหมายอาญาแล้วทั้งในส่วนบทบัญญัติที่ใช้พิจารณาความผิดและในส่วนของโทษก็ทำให้เห็นได้ว่า บทบัญญัติทั้งหลายเหล่านั้น น่าจะมีความมุ่งหมายให้ใช้สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญาได้เลย⁶ ทั้งนี้ เนื่องจากในบางฐานความผิดหากได้พิจารณาแล้ว นิติบุคคลไม่อาจจะเป็นผู้กระทำความผิดได้เลย เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา ความผิดฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ ในเรื่องของโทษที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาก็ต้องใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลก็จะเห็นได้ว่าไม่มีความเหมาะสมกับนิติบุคคลเนื่องจากสภาพของนิติบุคคลไม่เปิดช่องให้ลงโทษประหารชีวิต โทษจำคุก หรือโทษกักขังได้อีกทั้งหากจะต้องลงโทษนิติบุคคลจริงก็ไม่ควรที่จะใช้อัตราโทษเท่ากันกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา

ข้อถกเถียงของนักนิติศาสตร์ซึ่งเคยมีปัญหาคือถกเถียงกันว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาหรือไม่แบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลไม่ควรต้องรับผิดชอบทางอาญาและฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญา ดังนี้

⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535) น 10.

ข. ข้อถกเถียงของนักนิติศาสตร์กับปัญหาความรับผิดของนิติบุคคล⁷

ข้อถกเถียงของนักนิติศาสตร์กับปัญหาความรับผิดของนิติบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้

1) ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลไม่ควรต้องรับผิดทางอาญา

ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลไม่ควรต้องรับผิดทางอาญาให้เหตุผล ดังนี้

1.1 ตามทฤษฎี Fiction Theory เห็นว่า เมื่อนิติบุคคลเป็นบุคคลที่สมมติขึ้นโดยกฎหมาย (Fictitious Person) นิติบุคคลจึงไม่มีตัวตน ไม่มีจิตใจ และไม่อาจแสดงเจตนาหรือ ไม่อาจที่จะมีการกระทำได้ดังเช่นบุคคลธรรมดา ฉะนั้น นิติบุคคลจึงไม่อาจมีการกระทำหรือมีเจตนาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกฎหมายอาญาได้อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อสภาพของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 66⁸ และมาตรา 67⁹

1.2 นิติบุคคลย่อมกระทำการใดๆ ก็ได้ภายในวัตถุประสงค์ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนิติบุคคลจะมีวัตถุประสงค์เพื่อไปกระทำความผิดทางอาญาไม่ได้ อีกทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสอง¹⁰ และมาตรา 76¹¹ ก็ได้กำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของนิติบุคคล

⁷ ประสิทธิ์ ไขวี่ไฉน, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล," วารสารกฎหมาย ฉบับที่ 2 ปีที่ 3 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2520), น. 126-128.

⁸ มาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมายข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง"

⁹ มาตรา 67 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ภายใต้บังคับมาตรา 66 นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น"

¹⁰ มาตรา 70 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล"

¹¹ มาตรา 76 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย"

ในทางแพ่งเอาไว้เท่านั้นไม่ได้มีบทบัญญัติที่บัญญัติถึงความรับผิดชอบทางอาญาของ นิติบุคคลไว้แต่ประการใด ดังนั้น นิติบุคคลจึงไม่อาจมีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อกฎหมายได้อยู่แล้ว นิติบุคคลจึงไม่ควรมีความรับผิดชอบทางอาญาแต่อย่างใด

1.3 เจตนารมณ์ในการกำหนดโทษทางอาญานั้นเป็นการกำหนดโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้นซึ่งจะเห็นอย่างได้ชัดเจนจากบทบัญญัติในมาตรา 18¹² แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งมีโทษบางประเภทที่ไม่สามารถให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้ เช่น โทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษกักขัง นอกจากนี้ การลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลนั้นก็อาจจะเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์หรือปรัชญาการลงโทษทางอาญาล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญานั้นมีทฤษฎีมากมายแต่ทฤษฎีหลักๆ ที่นำมาใช้มีดังนี้¹³

1.3.1 การลงโทษเพื่อทดแทน (Retribution)

1.3.2 การลงโทษเพื่อข่มขู่ (Deterrence)

1.3.3 การลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข (Reformation)

1.3.4 การลงโทษเพื่อตัดไม่ให้มีโอกาสกระทำความผิดอีก (Incapacitation)

เมื่อได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษของแต่ละทฤษฎีแล้วก็จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษดังกล่าวล้วนแต่มุ่งถึงผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาทั้งสิ้นไม่ได้หมายถึงนิติบุคคลด้วยแต่ประการใด โทษทางอาญาจึงเหมาะสมเฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น นอกจากนี้ การลงโทษนิติบุคคลยังเป็นการขัดกับหลักที่ว่าโทษเป็นสิ่งเฉพาะตัวบุคคลผู้กระทำความผิด (La

ถ้าความเสียหายแก่บุคคลอื่นเกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล บรรดาบุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่งที่ได้เห็นชอบให้กระทำการนั้นหรือได้เป็นผู้กระทำการดังกล่าวต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น"

¹² มาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

"โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

(1) ประหารชีวิต

(2) จำคุก

(3) กักขัง

(4) ปรับ

(5) ริบทรัพย์สิน"

¹³ อุทิศ แส่นโกติก, คำบรรยายกฎหมายอาญาภาค 1, (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) น. 15.

personnalite' des peines) เท่านั้น¹⁴ ไม่อาจจำหน่ายโอนความรับผิดชอบนั้นให้กับบุคคลอื่น เช่น โทษปรับ โทษริบทรัพย์ที่ใช้กับนิติบุคคล ผลที่แท้จริงแล้วก็จะตกอยู่กับสมาชิกของ นิติบุคคล เช่น ผู้ถือหุ้นหรือผู้ที่เป็นหุ้นส่วนโดยที่บุคคลดังกล่าวอาจไม่รู้เห็นด้วยในการกระทำผิดนั้นๆ ก็ได้

นอกจากนี้ หากลงโทษปรับแก่นิติบุคคลก็อาจจะไม่ได้ผลเท่าไรนักเพราะการลงโทษปรับเป็นเพียงการทำให้นิติบุคคลลดจำนวนเงิน กำไร (Profit Diminishing) อันเท่ากับมีผลในการผลักภาระค่าปรับไปยังผู้บริโภคโดยการเพิ่มราคาค่าสินค้าและ/หรืออัตราค่าบริการเท่านั้น กลายเป็นว่าผู้บริโภคต้องรับผลร้ายจากการกระทำของนิติบุคคลโดยตนเองก็ไม่ได้รู้เห็นด้วยในการกระทำผิดนั้นๆ แต่ประการใด

1.4 การที่หุ้นของบริษัทกระจายอยู่กับผู้ถือหุ้นจำนวนหลายคนและผู้ถือหุ้นเหล่านั้นไม่สามารถจะควบคุมการจัดการของนิติบุคคลได้ก็ไมควรที่จะลงโทษนิติบุคคลเพราะการลงโทษนิติบุคคลเท่ากับเป็นการลงโทษผู้ถือหุ้นของนิติบุคคลโดยทางอ้อมนั่นเองและการที่ผู้ถือหุ้นต้องถูกลงโทษนั้นก็อาจเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ผู้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายให้มีโอกาสในการกระทำ ความผิดต่อไปได้

2) ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลควรต้องรับผิดชอบทางอาญา

ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลควรต้องรับผิดชอบทางอาญาให้เหตุผล ดังนี้

2.1 กฎหมายได้รับรองฐานะของนิติบุคคลเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งและให้มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบภายในขอบแห่งกฎหมายซึ่งนิติบุคคลอาจกระทำหรือแสดงเจตนาได้โดยผ่านผู้กระทำการแทนของนิติบุคคล เมื่อกฎหมายได้รับรองฐานะของนิติบุคคลว่าเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งโดยมีบุคคลธรรมดาตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้หรือตามที่ไต่ยื่นขอจดทะเบียนเป็นผู้กระทำการแทนนิติบุคคลเพื่อแสดงเจตนาและกระทำการใดๆ ภายในวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ดังนั้น หากการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเป็นการกระทำภายในขอบแห่งวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล และผู้กระทำการแทนนิติบุคคลได้กระทำเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล หากการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญานิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วยจะถือว่าการกระทำของผู้กระทำการแทนนิติบุคคลเป็นการกระทำที่อยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลอันทำให้นิติบุคคลหลุดพ้นความรับผิดชอบโดยสิ้นเชิงไม่ได้

2.2 วัตถุประสงค์ในการออกกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาก็ตาม ย่อมใช้บังคับแก่บุคคลธรรมดาและนิติบุคคลด้วยมิฉะนั้นแล้วบรรดาระเบียบและความมั่นคงของ

¹⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล," วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 4 ปีที่ 25, (ธันวาคม 2538), น. 685.

กฎหมายจะตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นอันตราย (The order of the state and legal security would be endangered)¹⁵

2.3 แม้ว่านิติบุคคลจะถูกลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังไม่ได้ แต่ศาลอาจจะลงโทษนิติบุคคลตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเท่าที่สภาพแห่งโทษเปิดช่องให้ได้กล่าวคือ นิติบุคคลอาจถูกลงโทษปรับและ/หรือถูกริบทรัพย์สินหรือศาลอาจใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่นิติบุคคลได้ เช่น การสั่งห้ามดำเนินกิจการหรือสั่งเลิกการประกอบกิจการ¹⁶ เป็นต้นทั้งนี้ การลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลดังกล่าวนี้เป็นวิธีเพิ่มความเคร่งครัดในการควบคุมนิติบุคคล ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกของนิติบุคคลและสาธารณชนทั่วไป

ปัญหาการลงโทษนิติบุคคลกรณีสภาพแห่งโทษไม่เปิดช่องให้กระทำได้นั้น ในต่างประเทศได้มีการแก้ไขปัญหานี้โดยบัญญัติกฎหมายให้ลงโทษปรับแก่นิติบุคคลได้นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดจำนวนค่าปรับสำหรับการกระทำผิดนั้นๆ ไว้ด้วย เช่น ประมวลกฎหมายอาญามลรัฐนิวยอร์ก มาตรา 1932 (เดิม) ได้บัญญัติไว้ว่า “คดีทุกประเภทที่นิติบุคคลจะถูกตัดสินลงโทษในการกระทำความผิดหากบุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำจะต้องถูกลงโทษจำคุก เช่น ความผิดฐานฆ่าข่มขืน วางเพลิง (felony) นิติบุคคลจะต้องถูกลงโทษปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญ เป็นต้น”¹⁷

2.4 การกำหนดบทลงโทษทางอาญากับนิติบุคคลนั้นมีผลต่อผู้ถือหุ้นซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าการดำเนินกิจการของบริษัทไม่อาจทำให้ผู้อื่นเสียหายหรือละเมิดสิทธิและ/หรือศีลธรรมอันดีต่อส่วนรวมแต่ประการใด และการลงโทษก็ควรที่จะลงโทษปรับต่อบุคคลที่เป็นผู้ถือหุ้นหรือผู้ที่เป็นหุ้นส่วนที่ได้รับผลจากการประกอบกิจการที่ผิดกฎหมายอันเป็นการป้องกันการแสวงหาความร่ำรวยอันไม่เป็นธรรม

2.5 การที่นิติบุคคลจะถูกลงโทษเพราะเหตุว่าเป็นความผิดที่เกิดจากการลงเว้นกระทำการกำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของนิติบุคคลนั้นๆ ดังนั้นจึงเป็นการยากลำบากที่จะไปลงโทษบุคคลธรรมดาอื่นๆ เช่น ผู้กระทำการแทนนิติบุคคลหรือผู้ถือหุ้นถ้าหากนิติบุคคลเป็นผู้ละเมิดกฎหมายนั้นๆ และแม้ว่าบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้กระทำการแทนนิติบุคคลอาจถูกลงโทษได้ก็อาจจะเกิดความไม่ยุติธรรมที่จะเลือกผู้กระทำการแทนนิติบุคคลคนใดคนหนึ่งมาลงโทษเมื่อความผิดนั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำร่วมกัน

¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 3 ปีที่ 23, (กันยายน 2536), น. 531.

¹⁶ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 7, น. 127.

¹⁷ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543) น. 178-181.

2.6 การดำเนินคดีกับนิติบุคคลนั้นก็เพื่อให้สมกับความผิดและเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติของสาธารณชนมากกว่าที่จะฟ้องผู้กระทำการแทนนิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา

แม้เดิมจะเคยมีข้อถกเถียงของนักนิติศาสตร์อันเกี่ยวกับปัญหาความรับผิดของนิติบุคคลดังกล่าวว่านิติบุคคลควรที่จะมีความรับผิดทางอาญาหรือไม่ แต่ปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า นิติบุคคลอาจมีความรับผิดทางอาญาได้ซึ่งจะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมาได้มีการพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานต่างๆ ซึ่งเป็นการผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญานั้นมีลักษณะเป็นความผิดทั่วไปไม่ว่าจะเป็นความผิดอันเกี่ยวกับเอกสาร เช่น ความผิดฐานปลอมเอกสาร ความผิดฐานใช้เอกสารปลอม หรือความผิดอันเกี่ยวกับการยุติธรรม เช่น ความผิดฐานฟ้องเท็จ ความผิดฐานเบิกความเท็จ หรือความผิดเกี่ยวกับการค้า เช่น ความผิดฐานใช้ชื่อทางการค้าของผู้อื่น ความผิดฐานทำลายชื่อเสียงทางการค้า เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ากรณีที่ศาลพิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดในทางอาญาดังกล่าวเท่ากับว่าศาลไทยได้ยอมรับว่า นิติบุคคลมีความรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปได้ ข้อสังเกตประการหนึ่งจะเห็นว่า ความผิดที่นิติบุคคลได้กระทำและศาลได้พิพากษาให้นิติบุคคลนั้นมีความผิดและต้องรับโทษนั้นมักเป็นความผิดที่มีความคาบเกี่ยวหรือมีความเกี่ยวเนื่องกับการประกอบธุรกิจการค้าในเชิงพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่จะไม่ค่อยปรากฏการกระทำความผิดอาญาที่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาโดยเนื้อแท้ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย เป็นต้น แม้ปัจจุบันยังไม่ปรากฏคำพิพากษาที่ลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานดังกล่าว แต่นิติบุคคลก็มีความรับผิดในความผิดอาญาในฐานอื่นๆ ได้ ดังนั้นจึงไม่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีกแล้วว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดทางอาญาได้หรือไม่อีกต่อไป

สิ่งที่ควรพิจารณาต่อไปก็คือ บทบัญญัติที่มีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้ในการกำหนดความผิดและโทษให้กับนิติบุคคลนั้นมีความเหมาะสมกับนิติบุคคลมากน้อยเพียงใด การใช้กฎหมายเดียวกันบังคับทั้งแก่บุคคลธรรมดาและนิติบุคคลดังกล่าวเป็นการถูกต้องและจะได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลหรือไม่ ประการใด ซึ่งในเรื่องของแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะได้เสนอเป็นข้อเสนอแนะในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

ค. ขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้นมีหลักการที่สำคัญในอันที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังจะเห็นได้จากมาตรา 2 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายอาญา ที่บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติ

เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย" นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 32¹⁸ ก็มีหลักการสำคัญเจกเช่นเดียวกันกับประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวกล่าวคือ ในการพิจารณาความรับผิดทางอาญาของบุคคลใดนั้นมีหลักในการพิจารณาเบื้องต้นที่ว่า บุคคลใดจะต้องรับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย การลงโทษผู้กระทำความผิดจะลงโทษให้หนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ซึ่งหลักการพิจารณาความรับผิดทางอาญาในมาตรา 2 และมาตรา 34 ดังกล่าวเป็นหลักสากลและเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ หลักดังกล่าวเรียกในภาษาลาตินว่า "Nullum crimen, nulla poene sine lege" แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า "No crime nor punishment without Law" และแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า "ไม่มีความผิด ไม่มีโทษหากไม่มีกฎหมาย" นอกจากนี้ยังเรียกหลักดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า "Principle of Legality"

เมื่อพบว่าการกระทำใดมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นความผิดแล้ว สิ่งต่อไปที่จะต้องพิจารณาก็คือ ความรับผิดของบุคคลและขอบเขตความรับผิดของบุคคลเพื่อพิจารณาว่าบุคคลจะมีความรับผิดหรือไม่ และภายในขอบเขตแค่ไหน เพียงไร ซึ่งการพิจารณาความรับผิดของบุคคลก็จะพิจารณาจากองค์ประกอบของการกระทำความผิดซึ่งแบ่งออกได้เป็นองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายใน และการพิจารณาองค์ประกอบภายนอกสามารถแบ่งการพิจารณาออกได้เป็น 3 ส่วน คือ ผู้กระทำ การกระทำ และวัตถุแห่งการกระทำ ซึ่งจะต้องพิจารณาให้ได้ครบองค์ประกอบภายนอกทั้ง 3 ส่วนเสียก่อนจึงจะถือว่าการกระทำนั้นๆ ครบองค์ประกอบภายนอกและส่วนต่อไปที่จะต้องพิจารณาก็คือ การพิจารณาองค์ประกอบภายใน

ส่วนขององค์ประกอบภายในก็คือส่วนของจิตใจ ได้แก่ การกระทำโดยเจตนาหรือการกระทำโดยประมาทซึ่งมีหลักกฎหมายอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคแรกซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา" ซึ่งจากบทบัญญัติมาตรา 59 วรรคแรกนี้จะเห็นได้ว่าโดยหลักแล้วองค์ประกอบภายในของความผิดอาญาแต่ละมาตรา คือ เจตนา แต่หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำความผิดดังกล่าวไม่ใช่เป็นการกระทำโดยมีเจตนาก็ต้องพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวขาดความ

¹⁸ มาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

"บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้"

ระมัดระวังหรือไม่โดยพิจารณาที่จิตใจของผู้กระทำความผิด กล่าวคือ พิจารณาจากวิสัยและพฤติการณ์ ซึ่งตามแนวทางการตีความของกฎหมายไทยจะเทียบกับบุคคลสมมติเช่นเดียวกันกับประเทศอังกฤษที่ใช้หลัก "Standard of care"¹⁹ (การนำบุคคลสมมติขึ้นมาเปรียบเทียบกับกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดโดยประมาท) ส่วนของประเทศเยอรมันใช้หลัก "Im Verkehr erforderliche Sorgfalt" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า "Due Care"²⁰ (การระวังอย่างสามัญชน) การกระทำโดยประมาทดังกล่าวถือเป็นข้อยกเว้นของหลักการพิจารณาองค์ประกอบภายในของความผิดอาญานอกจากนี้ ในความผิดบางประเภทก็ไม่ต้องการองค์ประกอบภายในเลย หมายความว่า แม้ผู้กระทำจะไม่ได้กระทำโดยเจตนาหรือไม่ได้กระทำโดยประมาท ผู้กระทำก็ยังคงต้องรับผิดชอบอาญาซึ่งกรณีนี้ถือได้ว่าเป็นข้อยกเว้นพิเศษจริงๆ เท่านั้น

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น เป็นหลักในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาตามโครงสร้าง ความรับผิดชอบทางอาญาซึ่งเป็นหลักสำคัญในการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล ซึ่งศาลก็ได้นำโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาดังกล่าวมาใช้วินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลด้วย ดังเช่นในคำพิพากษาฎีกาที่ 97/2518²¹ ซึ่งศาลได้ลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานข้อโกงซึ่งความผิดดังกล่าวต้องการองค์ประกอบภายในว่าผู้กระทำได้กระทำการโดยมีเจตนาทุจริตและในคดีนี้ศาลได้ถือเอาการกระทำและเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลเป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคลโดยอ้างหลักกฎหมายจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 75²² (เดิม) หรือมาตรา 70 ที่แก้ไขใหม่ นอกจากนี้ศาลยังได้

¹⁹ สมพงษ์ ขจรชัยกุล, "ปัญหาการกระทำโดยประมาทในกฎหมายอาญา," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539) น.3.

²⁰ เพิ่งอ้าง.

²¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 97/2518 "จำเลยที่ 1 เป็นกรรมการบริษัทจำเลยที่ 2 ได้จัดสรรที่ดินในนามของจำเลยที่ 2 ให้ประชาชนเช่าซื้อ แต่ที่ดินนั้นมีไซ้ที่ดินที่จำเลยที่ 2 มีกรรมสิทธิ์ตามที่จำเลยโฆษณาชี้ชวนแก่ประชาชน และจำเลยไม่สามารถจะโอนขายที่ดินนั้นได้ การกระทำของจำเลยจึงเป็นการหลอกลวงโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จแก่ประชาชนโดยเจตนาทุจริต ผู้เสียหายทำสัญญาเช่าซื้อกับบริษัทจำเลยที่ 2 ได้ชำระเงินผ่อนไปบ้างแล้วบริษัทจำเลยที่ 2 ก็ปิดที่ทำการไม่มีคนมาทำงาน แม้จะมีความว่ามีผู้ส่งจองโดยยังไม่ชำระเงินราว 10 ราย มีผู้ซื้อที่ดินเพียง 2 รายคือ อ. กับผู้เสียหาย และมีแต่ผู้เสียหายเพียงรายเดียวที่ร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีแก่จำเลย การกระทำของจำเลยก็เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343"

²² ฎีกาที่ 787-788/2506 (ประชุมใหญ่) "เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของ นิติบุคคล เจตนาอันนั้นก็ผูกพันนิติบุคคลและต้องถือว่าเป็นการ

พิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดในความผิดที่ต้องการองค์ประกอบภายในว่าผู้กระทำได้กระทำการโดยประมาทตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 อีกด้วย ซึ่งคดีนี้ก็มีข้อสังเกตว่า โดยสภาพของนิติบุคคลแล้ว นิติบุคคลจะมีการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายได้หรือไม่ การพิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดในความผิดที่ได้กระทำไปโดยประมาทนั้นเป็นการตีความล้าหน้ากฎหมายหรือไม่

สิ่งที่พบได้จากการคำพิพากษาฎีกาต่างๆ ทำให้เห็นว่า ควรที่จะมีการกำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลให้มีความชัดเจน โดยอาจบัญญัติความผิดและโทษสำหรับผู้กระทำ ความผิดที่เป็นนิติบุคคลไว้ต่างหากแยกจากความผิดและโทษที่ใช้สำหรับผู้กระทำ ความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเนื่องจากความผิดที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาไม่สามารถใช้กำหนดความผิดแก่นิติบุคคลได้ทุกฐานความผิดเพราะบางฐานความผิดนิติบุคคลไม่อาจเป็นผู้กระทำความผิดได้เลย และโทษที่มีการกำหนดให้ลงแก่นิติบุคคลนอกจากโทษปรับซึ่งมีอัตราค่าปรับที่ไม่เหมาะสมกับนิติบุคคล เนื่องจากเป็นอัตราค่าปรับเดียวกันกับที่ใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาแล้ว ก็ยังปรากฏว่า มีการกำหนดโทษที่ไม่อาจลงแก่นิติบุคคลได้ด้วย ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษกักขัง เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ที่ศาลชั้นต้นได้พิพากษาว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลมีความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291²³ ซึ่งมีโทษจำคุกและปรับ แต่ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลเฉพาะโทษปรับซึ่งมีอัตราโทษปรับในคดีดังกล่าวเพียงแค่ 20,000 บาท เท่านั้น ซึ่งจากคดีนี้เองจะเห็นได้ว่า โทษที่นิติบุคคลได้รับกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของนิติบุคคลในคดีนี้ไม่สามารถทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินได้

การที่จะกำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลให้มีความชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่นั้น ฝ่ายนิติบัญญัติควรที่จะมีบทบาทในการร่างและบัญญัติกฎหมายโดยกำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลและโทษที่จะใช้แก่นิติบุคคลในประมวลกฎหมายอาญาให้มีความชัดเจนว่า นิติบุคคลควรที่จะมีความรับผิดอาญาเป็นการทั่วไปหรือไม่ หากจะต้องมี จะเป็นกรณีใดได้บ้าง ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนในการกำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลและเพื่อมิให้มีปัญหา

แสดงเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้น นิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญา และกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำต้องมีเจตนา รวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นรายๆ ไป"

²³ มาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

"ผู้ใดกระทำโดยประมาทและการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีและปรับไม่เกินสองหมื่นบาท"

ในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายอันเกิดมาจากความไม่ชัดเจนของกฎหมาย นอกจากนี้การกำหนดโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลนั้นก็ต้องกำหนดให้มีความชัดเจนและให้มีความเหมาะสมกับสภาพของนิติบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งควรที่จะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษประกอบด้วยว่า การลงโทษนิติบุคคลทางอาญานั้นจะมีผลในทางระงับการกระทำความผิดได้ดีกว่าการลงโทษผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ลงมือกระทำความผิดที่แท้จริงหรือไม่

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งประสงค์ที่จะศึกษาถึงขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลและการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับนิติบุคคลโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โดยจะพิจารณาตามหลักกฎหมายไทยที่มีใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันว่า การบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญากับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงไร โดยจะทำการศึกษารเปรียบเทียบแนวทางของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะในการพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาและโทษของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลโดยเฉพาะความผิดของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา โดยผู้เขียนจะทำการศึกษาทั้งในส่วนของประเทศไทยและในส่วนของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law และ Common Law จากตำรา บทความ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาจากความเห็นของนักนิติศาสตร์และ คำวินิจฉัยของศาล เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและหาข้อเสนอแนะในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบัญญัติของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายกับคดีต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

ในบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์นี้จะกล่าวถึงความเป็นมาของนิติบุคคล การเกิดขึ้นของนิติบุคคล ประเภทของนิติบุคคล ตลอดจนกล่าวถึงทฤษฎีและแนวความคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับนิติบุคคล นอกจากนี้ก็ยังกล่าวถึงการกำหนดความผิดและโทษสำหรับนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาอีกด้วย และ ในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึง ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาในต่างประเทศโดยจะกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวในส่วนของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common

Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศที่ใช้ระบบซีวิล ลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส

สำหรับในบทที่ 4 จะกล่าวถึงความผิดของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งจะทำการศึกษาโดยแบ่งลักษณะความผิดของนิติบุคคลจากองค์ประกอบภายใน ได้แก่ ความผิดซึ่งได้กระทำโดยเจตนาและความผิดซึ่งได้กระทำโดยประมาทของนิติบุคคลตลอดจนทำการศึกษาคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาของนิติบุคคลดังกล่าวประกอบกัน และเพื่อจะทำความเข้าใจเรื่องที่ศึกษาทั้งหมดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนก็ได้จัดทำทสรูปและข้อเสนอแนะซึ่งอยู่ในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จัดทำโดยการค้นคว้าและวิจัยจากหนังสือทางวิชาการต่างๆ เอกสารตลอดจนบทความภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ยังได้ค้นคว้าและวิจัยความเห็นของ นักนิติศาสตร์และคำพิพากษาของศาลประกอบกัน เพื่อที่จะได้รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ให้เป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อทำการศึกษาค้นหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อไป

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

การเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์อย่างมากในการศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญาและขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลโดยเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นการศึกษาว่าหากพิจารณาจากหลักกฎหมายของไทยที่มีใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้น การกำหนดความผิดและโทษของนิติบุคคลและขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาของ นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีความเหมาะสมหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งที่เกิดจากการบัญญัติของกฎหมาย การตีความกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายเพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคำหนดขอบเขตความรับผิดชอบทางอาญาและการกำหนดโทษของนิติบุคคลต่อไป